

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРЕЮДИЦІЙ

Актуальність проблеми класифікації преюдицій обумовлена тим, що дане питання донині не знайшло повного й комплексного висвітлення в юридичній літературі й не стало самостійним об'єктом наукового дослідження.

Залежно від сфери дії в рамках системи права преюдиції можна поділити на загальноправові, міжгалузеві, галузеві.

Загальноправові преюдиції діють у всіх галузях українського права у сфері доказування. Прикладом загальноправової преюдиції може служити преюдиція відносно юридичного факту в рамках особливого провадження.

Суд розглядає справи в рамках особливого провадження, зокрема, про визнання громадянина обмежено дієздатним або недієздатним. Цей факт має юридичне значення у всіх правовідносинах (приватноправових і публічно-правових) за участю цієї особи [2, 219].

Міжгалузеві преюдиції мають місце як мінімум у двох правових галузях і характеризуються тим, що об'єкт і суб'єкт їхнього складу прямо встановлені в певних галузях права, обмежуючи реалізацію преюдиції певними фактами й органами доказування при розгляді юридичних справ тільки в межах відповідних галузей права.

Типовими прикладами реалізації міжгалузевих преюдицій є цивільно-правові спори, пов'язані з відшкодуванням шкоди, заподіяної в результаті скоєного правопорушення.

Галузеві преюдиції реалізуються в тій юридичній сфері, яка регулюється відповідною їм галуззю права. Вони мають повністю визначений даною галуззю логічний склад, що не допускає можливості їх дії в інших правових сферах, на відміну від міжгалузевих преюдицій [4, 35–40].

Класифікація преюдицій може провадитися й стосовно обвинувачення. По цій підставі вони підрозділяються на обвинувальні й виправдувальні.

Обвинувальні преюдиції:

- 1) викривають особу в здійсненні злочину;
- 2) встановлюють обставини, які обтяжують відповідальність;
- 3) вказують на розмір заподіяної шкоди.

Виправдувальні преюдиції:

1) виправдовують або реабілітують особу, підозрювану або обвинувачену в скоєнні злочину;

2) встановлюють обставини, які пом'якшують відповідальність.

Значення обвинувальних і виправдувальних преюдиційально установлених фактів для наступної кримінальної справи оцінюється особою, яка провадить по ньому доказування, за своїм внутрішнім переконанням. «При цьому, — відзначає О. В. Левченко, — особа повинна враховувати, якщо вони оцінювалися по першій кримінальній справі в одній із двох якостей, то і по іншій, де вони

фігурують преюдиціально установленими фактами, повинні оцінюватися також. У цьому одна з проблем преюдиції, тому що внутрішнє переконання в різних суб'єктів доказування може не збігатися» [5, 173].

По виду рішення, що встановлює преюдицію, що має значення для кримінальної справи, можна підрозділити на:

- преюдиціальні факти, встановлені судовим вироком, постановою прокурора, слідчого, органу дізнання про закриття кримінальної справи;
- преюдиціальні факти, встановлені рішенням суду у цивільній справі;
- преюдиціальні факти, встановлені актом органу адміністративної юрисдикції;
- преюдиціальні факти, встановлені актом про амністію або помилування [1, 38].

Поділ преюдицій на обов'язкові і необов'язкові залежить від того, чи зобов'язаний орган розслідування, суд використовувати преюдиціальне значення раніше винесеного рішення при провадженні у кримінальній справі. Якщо орган розслідування, суд зобов'язані використовувати преюдиціальне значення раніше винесеного рішення, то в такому випадку преюдиція обов'язково має місце. Якщо ж орган розслідування, суд вправі використовувати преюдиціальне значення раніше винесеного рішення, але не зобов'язані, то преюдиція має місце в тому випадку, коли ці органи використовують преюдиціальне значення раніше винесеного рішення, у тому ж випадку, якщо орган розслідування, суд не скористаються з наявної можливості, то преюдиція відсутня. Звідси і назва — необов'язкові преюдиції. Слід зазначити, що обов'язковою може бути тільки преюдиція виправдувального вироку.

Залежно від значення обставин, встановлених у раніше винесеному рішенні, у наступному процесі можна також виділити преюдиції, що мають процесуально-правове і матеріально-правове значення.

Процесуально-правове значення преюдиції виражається в процесі доказування фактичних обставин, що входять до предмета доказування у кримінальній справі, висновків, зроблених у раніше винесеному рішенні у кримінальній чи цивільній справі, пов'язаній з розглянутою справою. Матеріально-правове значення преюдиції означає залежність наступного рішення суду, органу розслідування з правових питань (про кваліфікацію й інше) від раніше винесеного рішення.

Також існує й преюдиції вироку іноземної держави. Відповідно до Закону України «Про визнання і виконання в Україні рішень іноземних судів» під рішеннями судів розуміються рішення іноземних судів у цивільних, трудових, сімейних справах, вироки іноземних судів у кримінальних справах у частині, що стосується конфіскації майна і відшкодування шкоди потерпілим (ст. 1). Згідно зі ст. 2 цього Закону рішення іноземного суду визнається і виконується в Україні, якщо його визнання і виконання передбачене міжнародними договорами України чи за принципом взаємності за домовленістю з іноземною державою, рішення суду якої повинно виконуватись в Україні.

За значенням (силою) преюдицій для наступної кримінальної справи їх можна класифікувати на: преюдиції вироку суду, що набрав законної сили

(рішення); преюдиції нескасованої ухвали, постанови суду, судді, прокурора, слідчого, органу дізнання.

Деякі вчені виділяють преюдицію юридичних фактів і преюдицію правовідносин. При преюдиції юридичних фактів той самий факт може мати юридичне значення для двох чи декількох правовідносин; у поєднанні з одними юридичними фактами даний факт породжує чи змінює одну правовідносину, а в поєднанні з іншими іншу правовідносину [3, 42].

Преюдиція правовідносин означає, що судове рішення, що набуло законної сили (вирок), є обов'язковими для суду, що розглядає іншу справу, не тільки в частині встановлення юридичних фактів, але й у частині висновку суду на основі цих фактів про права й обов'язки учасників процесу.

За предметом преюдицій також виділяють акти, що містять преюдиційно установлені факти, що входять до предмета доказування, й акти, що містять преюдиційно встановлені правовідносини учасників кримінально-процесуального доказування. Такий поділ преюдицій відображає головну властивість цього поняття, існування якого в кримінальному судочинстві викликане тим, що вирок суду, що набув законної сили, інше рішення суду або компетентного органу чи посадової особи відображають об'єктивну істину, що досягається в процесі доказування.

Акти преюдиції, що містять преюдиційно установлені факти, які входять до предмета доказування у наступній кримінальній справі, допомагають вирішити дану справу по суті, оскільки дають для цього матеріально-правові передумови.

Процесуальні передумови вирішення справи дають акти преюдиції, що мають преюдиційно встановлені сформовані у справі правовідносини учасників. І ті й інші акти преюдиції відображають значення і необхідність існування преюдицій у кримінальному процесі, зокрема в доказовому праві.

Юридичні факти можна підрозділити на правомірні і неправомірні. Неправомірні, у свою чергу, підрозділяються на цивільні, кримінальні, адміністративні правопорушення, залежно від того, норми якої галузі права передбачають порушення і регулюють даний вид суспільних відносин.

М. К. Треушніков вважає, що «ця класифікація фактів предмета доказування має практичну користь для з'ясування специфіки доказування окремих фактів, особливо при розгляді питання про вплив вироку, постанови про адміністративне правопорушення на цивільний процес і рішення у цивільній справі на кримінальний процес (преюдиція).

Суд, наприклад, при розгляді цивільної справи не вправі кваліфікувати ті чи інші дії як кримінальні правопорушення з усіма наслідками, що випливають з цієї кваліфікації цивільно-правового характеру. Факт кримінального правопорушення повинен бути доказаний вироком суду» [6, 27].

Так само необхідно зазначити, що залежно від того, які рішення можуть набувати преюдиційного значення при провадженні у кримінальній справі, варто розрізняти: преюдиційне значення судового рішення у кримінальній справі, судового рішення у цивільній справі, акта застосування заходів, суспільного, дисциплінарного впливу.

Література

1. Бабасв В. К. Презумпции в советском праве. — Горький, 1974.
2. Байтип М. И. Сущность права (Современное нормативное понимание на грани двух веков). — Саратов, 2001.
3. Бережний О. І. Презюдиціальність судових рішень у кримінальних справах. — Х., 2004.
4. Зайцев И. М. Устранение гражданских ошибок в гражданском процессе / Под ред. М. А. Вилкут. — Саратов, 1985.
5. Левченко О. В. Презумпции и презюдиции в доказывании. — Астрахань: Изд-во АГТУ, 1999.
6. Треушников М. К. Судебные доказательства. — М.: Гордец, 1999.

УДК 343.123.1

*В. Волошина***РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ОБОВ'ЯЗКОВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ У СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

Питання обов'язковості процесуальних рішень досліджували такі видатні вчені як, М. І. Бажанов, Н. В. Глинська, Ю. М. Грошевий, І. Я. Дюрягін, А. Я. Дубинський, В. Т. Маляренко, Н. Г. Муратова, О. І. Тищенко, Л. Черечукіна, В. І. Чорнобук та інші, однак питання реалізації цього принципу у стадії досудового розслідування є мало дослідженими.

Принцип обов'язковості процесуальних рішень у стадії досудового розслідування необхідно розглядати у двох аспектах: обов'язковість процесуальних рішень органу дізнання, дізнавача, слідчого, прокурора та обов'язковість судових рішень для стадії досудового розслідування.

У літературі дається визначення кримінально-процесуального акту органів попереднього розслідування — це направлене на здійснення завдань кримінального судочинства та здійснюване із дотриманням встановленої законом процесуальної форми у ході попереднього слідства або дізнання процесуальна дія прокурора, слідчого (начальника слідчого відділу) або особи, яка провадить дізнання, облічене у письмову форму процесуального документа [1, 22]. Слід зазначити, що у стадії досудового розслідування приймаються рішення не тільки органами досудового розслідування, а й судом (суддею), і тому у сучасних умовах можна стверджувати про обов'язковість саме процесуальних рішень (не тільки органів досудового слідства, до яких суд (суддя) не належить).

Стаття 61 Модельного КПК для держав — учасниць СНД передбачає, що законні рішення судів і органів кримінального переслідування по набранні ними чинності, а також законні розпорядження, вимоги, доручення, виклики та інші звернення судів і органів кримінального переслідування є обов'язковими для всіх без винятку державних органів, громадських об'єднань, посадових осіб, громадян, інших юридичних і фізичних осіб і підлягають неухильному виконанню відповідно до закону на всій території незалежної держави.